МІЖНАРОДНИЙ ФОНД ВІДРОДЖЕННЯ

УКРАЇНСЬКА ПРИЗМА

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА АМБІВАЛЕНТНІСТЬ БЕЛГРАДА В УМОВАХ ВНУТРІШНІХ ПРОТЕСТІВ

ВОЛОДИМИР-НАЗАРІЙ ГАВРІШ
ЗА РЕД. СЕРГІЯ ГЕРАСИМЧУКА

Зовнішньополітична амбівалентність Белграда в умовах внутрішніх протестів

Аналітична записка підготовлена експертами дослідницької програми Регіональних ініціатив і сусідства Ради зовнішньої політики "Українська призма" в рамках проекту за підтримки Міжнародного фонду "Відродження". Вона представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Міжнародного фонду "Відродження".

Автор:

Володимир-Назарій Гавріш

за ред. Сергія Герасимчука

© Рада зовнішньої політики "Українська призма", 2026 | prismua.org

Зміст

Вступ 1

Сучасна багатовекторна сербська дипломатія 2

Студентський фактор 5

Висновки та рекомендації 7

Вступ

Починаючи з 2022 року сербська влада перебуває у системі постійного балансування відносин та інтересів між ЄС, РФ, Україною, США та КНР. Ця політика передбачає пошук і активне використання можливостей для стягнення максимальних вигод на користь сербської економіки та політичного істеблішменту, будь то через інвестиції/вигідні транзакції або заяви, які можна представити як перемогу перед власним народом.

Водночас поступова ерозія демократичних інституцій та прав, реалізована планомірними діями Александара Вучича та його оточення, накопичувалась з плином часу й у 2024 році призвела до протестного буму на тлі обвалу навісу на вокзалі Нового Саду, що забрало життя 16 громадян різного віку та походження. Подальша бездіяльність з боку можновладців, у сукупності з поголовною корупцією у всіх сферах життя (включаючи цей інцидент), призвела до кристалізації студентського протестного руху. Наразі студентство поступово переходить від масових акцій та блокад у політичний простір: організація штабів підтримки кандидатів, застосування різних форм агітації, формування списків студентських кандидатів, проведення перемовин з ЄС та активна взаємодія з внутрішньою опозицією заради перемоги над Вучичем.

Ця аналітична записка розглядає передумови до поточної зовнішньополітичної ситуації в Сербії, а також окремо приділяє увагу студентському протестному руху в державі як потенційного фактора зміни загального вектора розвитку дипломатичних відносин Белграда з Брюсселем, Москвою та Києвом.

Сучасна багатовекторна сербська дипломатія

Розглядаючи сербську зовнішню політику варто розуміти, що пропрезидентська Сербська прогресивна партія (Српска напредна странка, далі – СНС) одночасно тяжіє до декількох складно сумісних позицій.

ЄС

Сербія була та залишається кандидатом на членство в ЄС. Принаймні на папері, уряд та парламент працюють над імплементацією всіх необхідних реформ для закриття переговорних кластерів. На останньому саміті формату "ЄС – Західні Балкани" від 5 червня 2026 року в чорногорському місті Тіват, президент Сербії Александар Вучич наголосив, що країна впроваджує реформи у сферах верховенства права та виборчого законодавства, з виконанням рекомендацій відповідних європейських інституцій та Венеціанської комісії. Він також висловив очікування на подальше просування процесу розширення та євроінтеграції країн-кандидатів регіону. При цьому у внутрішній політиці сербська влада подекуди проводить себе кардинально інакше.

Відносно законодавства, з кінця січня 2026 року представники СНС активно просували та зрештою прийняли так звані "закони Мрдіча", які фактично збільшують можливості боротьби влади з опозиційно налаштованими суддями та прокурорами. Закони спричинили нову хвилю загальногромадських протестів, засудження з боку Марти Кос, застереження з боку Венеціанської комісії та зрештою – фактичну відмову у черговому наданні грошей від ЄС за Планом зростання.

Відносно прав і свобод, сербська влада неодноразово застосовувала надмірну силу (руками правоохоронців) для придушення протестів (і подекуди журналістів), зокрема на протестах **15 березня 2025 року** із застосуванням звукової гармати й **13 серпня 2025 року** із застосуванням сили проти заарештованих. В багатьох випадках опозицією зазначається про використання провладних провокаторів. Ці події вже викликали резонанс у ЄС як на законодавчому рівні (прийняття резолюції 7 травня 2025), так і на європартійному (засудження з боку фракцій S&D, Greens/EFA та Renew Europe та внутрішнє розслідування в межах EPP).

РФ

У 2025 році, попри збройну агресію РФ проти України, сербські можновладці вели активну дипломатію з російською стороною. Зокрема лютневі зустрічі міністра закор-

донних справ Марко Джурича з Сергієм Лавровим у Москві (обговорення дружніх відносин попри євроінтеграцію, Косово та енергетики) та віцепрем'єра Александара Вуліна з Лавровим (ключовими темами для обговорення стали «спроба західних служб організувати кольорову революцію в Сербії та санкції на енергокомпанію NIS»). Більше з тим, президент Александар Вучич літав до Москви на 9 травня 2025 року та обговорював з Путіним довгостроковий контракт з постачання газу та посилення товарообміну. Причому у розмові з Путіним, Вучич називає війну "кризою".

Питання російського газу також залишається болючою темою для Сербії. За оцінкою Секретаріату Енергетичного співтовариства від 1 листопада 2025 року, російська компанія "Газпром" задовольняє більшу частину імпорту природного газу Сербію через державного постачальника "Srbijagas". Газові оператори системи передачі "Gastrans" та "Yugorosgas – transport" контролюються "Газпромом" на 51% та 50% відповідно. Наразі Сербія має подовжений контракт з "Газпромом" до вересня 2026 року. Ці умови фактично змушують країну залишатись в орбіті впливу РФ та обмежує потенційні важелі впливу з боку ЄС на зовнішню політику Сербії. Особливо це проявляється в питаннях: обмеження безвізового режиму з РФ, де у червні 2026 року президент Вучич прямо заявив, що обмежень не буде; та введення санкцій проти РФ, де спікерка Брнабич називає історичну травму накладених санкцій під час Югославських війн головною причиною пасивності Белграду.

Україна

Белград у спілкуванні з Україною називає війну "війною" (а не "кризою") та підтримує територіальну цілісність України, але при цьому Вучич не підписував Декларацію четвертого саміту "Україна – Південно-Східна Європа", де засуджується РФ, та був відсутній під час покладення квітів на Алеї Героїв на тому ж саміті. Така позиція Сербії є фундаментальною, і навіть коли у лютому 2025 року представник країни в ООН підтримав резолюцію Генасамблеї, яка засуджує повномасштабне російське вторгнення, Вучич одразу заявив, що Сербія мала утриматись від голосування та вибачився за цю помилку.

Коли питання заходить до військової підтримки ЗСУ, Вучич і не підтверджує, і не спростовує продаж зброї Україні, зазначаючи про експорт зброї та боєприпасів до Польщі, Чехії та Сполученого Королівства, звідкіля вони можуть потрапляти до України.

США

З приходом нової адміністрації Дональда Трампа ситуація у двосторонніх відносинах між країнами стала більш напруженою. З одного боку президент Вучич намагався

активно розбудовувати зв'язки з Трампом, заради чого у квітні 2025 року приїздив до Флориди (але майже одразу був змушений повернутись через хворобу). Вучич також намагався задовольнити "фінансові потреби" родини Трампів шляхом передачі Джареду Кушнеру території знищенного під час бомбардування НАТО Генштабу Югославії під будівництво готелю, але зрештою наштовхнувся на протестні настрої від різних груп інтересів, внаслідок чого Кушнер сам відкликав свої плани будівництва. Наразі Вучич сподівається на активізацію дипломатичних відносин з США цього літа.

З іншого боку "завдяки" Трампу, Сербія втратила 14 мільйонів доларів підтримки за програмою USAID у лютому 2025 року. Паралельно з цим, у січні 2025 року OFAC поширило на "NIS AD NOVI SAD" санкції через великий контроль з боку "Газпрому", фактично вимагаючи повністю перепродати активи комусь іншому. Белграду вдавалось декілька разів відтермінувати введення санкцій і станом на сьогодні, через війну в Ірані, Белград має ліцензію на продовження операцій від OFAC до 16 червня 2026 року та веде перемовини щодо продажу частки "Газпрому" угорській компанії "MOL".

КНР

Сербія вбачає у КНР одного зі стратегічних та великих торговельно-економічних партнерів на світовій арені, про що може свідчити активний статус вільної торгівлі між двома країнами. За підрахунками міністра економіки Адріяни Месарович, китайські інвестиції в Сербію перевищили 7.2 млрд євро на момент 21 квітня 2026 року. Після візиту Вучича до Китаю 24-28 травня 2026 року, Сербія ще більш поглибила свої двосторонні відносини підписавши понад 30 договорів та меморандумів у різних сферах. Особливо виділилось партнерство у сфері безпеки, ШІ, діджитал економіки, робототехніки, зеленої енергетики та електронного транспорту. Наразі очікується, що країна отримає ще 1 млрд євро інвестицій від Пекіну.

За підрахунками Офісу Статистики Сербії від грудня 2025 року, країна за 2025 рік експортувала продукцію на 33068 млн євро та імпортувала на 41859.4 млн євро. Аналіз ключових торговельних показників свідчить про певний паритет між торгівельною залежністю Белграду від ЄС та КНР:

Експорт	Млн Євро	% від заг.	Імпорт	Млн Євро	% від заг.
Німеччина	5085.1	15.38%	КНР	6426.5	15.36%
Італія	2248.8	6.8%	Німеччина	4894.6	11.69%
БіГ	2052.7	6.21%	Італія	2754.2	6.58%
КНР	1867.3	5.65%	Туреччина	2188.8	5.23%
Угорщина	1553.7	4.7%	Угорщина	1904.9	4.55%

Студентський фактор

Еволюцією студентського протестного руху пройшла кілька етапів. На початковому етапі протестні рухи окреслили траєкторію свого розвитку, коли оприлюднили у березні 2025 року "Студентський Едикт", як універсальний маніфест для децентралізованого руху. В ньому виділялись загальні, але основоположні пункти про боротьбу за вільне, демократичне суспільство; державу на службі народу; незалежну судову систему, вільні ЗМІ та інституції; захист молоді Сербії; гідність до кожної людини; якісну освіту; загальнонаціональну солідарність спільноти громадян зі спільним баченням майбутнього; та визначення майбутнього, де існуватиме держава справедливості та свободи й уряду, що служить народові. Після цього студентство так чи інакше ґрунтувало всі свої вимоги до влади посилаючись на цей едикт.

В середині травня 2026 року студентство прийняло перший спільний меморандум, який частково прояснив їхнє бачення майбутньої зовнішньої політики: меморандум про Косово та Метохію:

1. У меморандумі Косово та Метохія визнаються невіднятною частиною Сербії (за всіма можливими парадигмами та без обговорень);
2. Збереження конституційного ладу Сербії на цих територіях є "основою виживання сербської держави та гарантією справедливого миру в регіоні";
3. Території визнаються складником сербської національної ідентичності, без яких культурний та історичний код втрачає своє джерело та значення;
4. Студенти визнають, що питання територій має вирішуватись за активної та конструктивної співпраці з міжнародними організаціями з урахуванням пошуку адекватного та сталого рішення в межах конституції Сербії, яке забезпечить мир, безпеку та повний захист людей на цих територіях;
5. Студенти підкреслюють, що питання Косово і Метохії стосується кожного громадянина Сербії, та кожний громадянин має сприяти збереженню цієї духовної та культурної спадщини.

Студентство має позитивні відносини з інституціями ЄС, зокрема з фракціями S&D, Renew Europe та Greens/EFA. Це проявляється у формі вищезгаданих засуджень дій влади СНС, прямим діалогом зі студентами, підтримкою простудентських резолюцій у Європарламенті та прямою номінацією сербського студентства на премію імені

Андрія Сахарова з боку Renew Europe. Але при цьому саме студентство є політично різностороннім і першочергово являє собою широку коаліцію, створену для захисту верховенства права.

За соціологічним опитуванням CRTA, яке проводилось з 13 по 27 вересня 2025 року серед 2020 респондентів, **близько 58% опитаних підтримували студентські протести** (проти 39%). Окремо підкреслюється, що студенти зберігають ці високі рейтинги підтримки починаючи з грудня 2024 року. 38% респондентів також зазначали, що вони більше довіряють студентам, аніж Александару Вучичу (проти 26%), 46% негативно оцінювали роботу адміністрації Вучича, 43% були готові передати владу будь-кому за умови відсутності в новій адміністрації Вучича.

З найважливішого: 64% респондентів підтримали проведення дострокових виборів та **44% респондентів заявили про готовність проголосувати за студентських список кандидатів** (проти 32% за правлячі партії).

Висновки та рекомендації

Сербія залишається дипломатично складною країною Балкан, яка намагається розбудовувати багатовекторні відносини зі всіма ключовими світовими та регіональними гравцями, при цьому намагаючись не стати дипломатично ізольованою державою та отримати якомога більше вигід в умовах нестабільної світової політики. Пряма співпраця Белграду та Києва залишається доволі складною в реалізації ідеєю через певну унікальність режиму влади СНС та Александара Вучича, яка не дозволяє розробляти міцні довгострокові зв'язки між державами.

Враховуючи довготривалість студентського протестного руху та широку громадську підтримку цього руху, Україні варто почати робити кроки до розбудови відносин з сербським студентством як потенційною майбутньою політичною силою.

1. Застосовуючи зв'язки у дружньо налаштованих – як до України, так і сербських студентів – фракціях Європарламенту встановити первинну комунікацію з керівництвом студентських протестів. Важливо зробити це через посередників у Європарламенті, щоб не створювати зайвих непорозумінь з Белградом.

2. Через ці зв'язки виявити поточне зовнішньополітичне позиціонування представників найбільших студентських протестних об'єднань щодо України та РФ.

3. У разі наявності проукраїнських настроїв, запропонувати студентам зробити помірковані кроки після потенційного приходу до влади студентського списку кандидатів (накласти санкції на РФ, засудити російську агресію проти України, почати працювати над зменшенням російського впливу на економіку).

4. У разі наявності проросійських настроїв, дізнатись з чим вони пов'язані/чому студентство тяжіє до РФ. Після цього, на основі відповідей, сформулювати список культурно-просвітницьких заходів із залученням українського посольства в Сербії, що будуть направлені на висвітлення воєнних злочинів РФ на території України. Особливу увагу варто приділити діям російських солдатів проти українського студентства, що може викликати більший відгук у потенційного студента-глядача враховуючи резонансність використання сили з боку сербської влади проти сербських студентів.

Зазначені заходи в першу чергу направлені на превенцію потенційного посилення російського впливу на студентство у разі їхньої перемоги на виборах та підвищення шансів покращити дипломатичні відносини з новою адміністрацією у Белграді.

Аналітична записка підготовлена експертами дослідницької програми Регіональних ініціатив і сусідства Ради зовнішньої політики "Українська призма" в рамках проекту за підтримки Міжнародного фонду "Відродження". Вона представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Міжнародного фонду "Відродження".

UKRAINIAN PRISM:
TEN YEARS
OF EXPERTISE

INTERNATIONAL
RENAISSANCE
FOUNDATION